VI.

Luptele cele din urma ale Patriarhiei constantinopolitane pentru pastrarea drepturilor ei ierarhice asupra Moldovei.

Inca de la 1391, Patriarhia din Constantinopol trimese un emisariu, Teodosie, pentru a-si da sama de situatia bisericeasca din Moldova. Petru-Voda era inca in viata, si acest ocrotitor al propagandei sarbesti, care, in toate, avea intelegere cu vecinul sau, Mircea, sprijinitorul lui Nicodim, nu gasi cu cale sa primeasca macar pe Trimesul patriarhal, care trebui sa se intoarca inapoi fara zabava. Domnul vazuse bine ca Teodosie nu era decat un Mitropolit nou, de obarsie greceasca, si el nu voia ca Moldova lui sa aiba ca intaiu pastor pe un strain, pastrandu-si toate legaturile peste hotare si menit a exporta intr’acolo o parte din veniturile terii. Dar Teodosie nu e acel Mitropolit de “Maurovlahia” care sta neocupat in Constantinopol si iscaleste hotarari sinodale la 1393 si 1395.

Caci, dupa retragerea lui Teodosie, Patriarhia numi, formal si fatis, pe la 1392, un Mitropolit pentru Moldova, pe Ieremia, al doilea Grec, pe care iarasi, ca si pe Teodosie, nu-l ceruse Voevodul moldovenesc, asa cum il ceruse, in 1359, pe Iachint Alexandru-Voda al Terii-Romanesti. Primi acelasi raspuns ca si inaintasul sau, ca Moldova isi are episcopul, pe Iosif, - care, repet, va fi fost numai titular de Cetatea-Alba, precum Iachint era titular de Vicina, si va fi locuit in tara, langa Domn, ruda sa – si ca, deci, ea nu poate recunoaste pe altul. Ieremia iesi din cuprinsul hotarelor moldovenesti, dar fulgerand cu o neputincioasa anatema tara intreaga, care nu voise a-l admite ca pastor al ei.

Afurisenia pronuntata de Ieremia nu-i folosi nimic, precum ea nu aduse nicio paguba terii. Dupa trecere de cateva luni de zile, in 1394, Patriarhia numi pe fostul “Mitropolit al Maurovlahiei” ca episcop recunoscut de Turci al Tarnovei, pe care acestia o cucerisera de curand, in 1393, gonind intr’un vesnic surgun pe Patriarhul bulgaresc Eftimie, corespondentul “popei” Nicodim. Prin aceasta Patriarhul arata dorinta de a se impaca, in sfarsit, cu Moldovenii, pe cari n’ar fi voit sa-i piarda din mana cu totul. Astfel intelese lucrurile si urmasul (de la 1394) al lui Petru si al lui Roman, - Domni cari jignisera Constantinopolul bisericesc prin trimiterea indarat, prea lipsita de orice crutare si de orice forme, a lui Teodosie si a lui Ieremia, - Stefan-Voda, fratele lor. Pe atunci era, de altfel, pretutindeni, in Rasarit, ca si in cel mai departat Apus, un curent de simpatie pentru Bizantini, spre mantuirea de Turci a carora era sa se alcatuiasca in curand expeditia de la Nicopol.

Inca din 1395 se negocia impacarea, prin care Moldovenii nu puteau intelege altceva decat recunoasterea lui Iosif, - creat doar dupa toate normele canonice de Mitropolitul legiuit al Moldovei, cel de la Haliciu, - ca Mitropolit a toata Moldova, ceia ce era cu putinta acum, odata ce, de la 1391, Scaunul de Haliciu nu mai era ocupat, spre a folosi Scaunului de Chiev, ocrotit de Lituano-Rusul Iagello. Trimesul moldovenesc era un “popa”, - precum un “popa”, Simion, tinea din 1391 locul de arhipastor al Haliciului -, si, pentru ca statea in fruntea celei d’intaiu, mai vechi si mai mari manastiri de reforma ale terii, i se zicea “protopop”. Protopopul Petru, un Moldovean si el, merse deci la Constantinopol pentru hotararea lucrurilor. Aici se incerca o solutie care ar fi lasat la o parte pe Ieremia si n’ar fi ingaduit nici pe Iosif, pe care-l voiau toti, nici pe Meletie, care

se infatiseaza numai acum, asociat la aceleasi batjocuri ca si colegul sau. Anume Petru, ridicat de Patriarh, chiar pentru aceasta, la rangul de vicariu, “dichiu”, trebuia sa primeasca rostul de “exarh” in Moldova, pe care-l capatase in 1359 Iachint, cand uni in persoana sa situatia canonica de episcop al Vicinei si aceia, reala, de carmuitor sufletesc al principatului muntean. Petru, luat si cu binele si cu raul, se invoi la urma sa primeasca rolul de exarh, fara sa fi intrebat mai inainte pe Domnul si pe boierii cari-i incredintasera misiunea la Constantinopol.

Aceste imprejurari isi afla si mai bine lamurirea in politica Patriarhatului fata de Biserica ortodoxa a Maramurasului si a Tinuturilor romanesti vecine.

Acolo, de mult timp, inca de pe vremea lui Sas Voevod, sau si mai de inainte, Romanii maramuraseni aveau o manastire de piatra, la Peri, langa Sighet, si egumenul de la aceasta manastire a Sf. Mihail indeplinia, nefiind un episcop canonic in vecinatate, functiile de Vladica. In 1391, anul misiunii lui Teodosie, fiul lui Sas, Balc sau Balita, care, izgonit din Moldova, primise in Ungaria, din partea regelui, o despagubire stralucita, consistand din concedarea cetatilor Sighet, Hust, Chioara, Rodna si a situatiei de conte al Maramurasului, facu drumul la Constantinopol pentru “a se inchina sfintelor moaste”. Balita ar fi voit bucuros sa aiba un episcop, dar aceasta nu se putea fara invoirea regelui catolic, care n’ar fi dat-o cu niciun pret. Deci el ceru si capata ca egumenul sau din Peri, Pahomie, “popa” de la manastirea sa de-acasa, sa fie numit exarh asupra Salagiului, Arvei, Ugocei, Beregului si, in Ardeal chiar, asupra Ciceului si Ungurasului, viitoarele feude ale Domnilor moldoveni din vremile urmatoare. In acelasi timp manastirea era scutita de orice amestec episcopal si declarata in legatura de-a dreptul si vesnica cu Patriarhia insasi, fiind stavropighia ei.

“Exarhia” moldoveneasca a “protopopului” Petru nu izbuti insa asa de bine. Atunci se luara informatii noua, in cursul aceluiasi an, de doi episcopi rasariteni, cari mai aveau misiuni prin Tara-Romaneasca si Rusia, episcopul de Mitilene si cel de Betleem. Pe urma cercetarii facute de dansii, se ierta Moldova de afurisenie si se recunoscu ca legala din punct de vedere canonic situatia episcopala a lui Iosif. Alexandru-cel-Bun ajunsese acuma Domn moldovenesc, - intaiu la un loc cu fratele sau Bogdan, apoi singur. La inceputurile acestei Domnii de pace si de ingaduinta, o solie de clerici si boieri moldoveni merse la Constantinopol pentru a face Patriarhului celui nou acea rugaminte care putea sa-l permita si lui a da lui Iosif recunoasterea pe care acesta n’o ceruse prea mult, dar de care fara indoiala ca numai bucuros putea sa fie. Solia ajunse in Capitala bizantina in Maiu-Iunie 1401, si indata se redactara scrisorile patriarhale care facura din Moldova o noua provincie metropolitana, desvoltata, neaparat, din episcopia Cetatii-Albe, iar din Iosif, scos formal de supt anatema, cel d’intaiu Mitropolit (26 Iulie). Pentru a se capata insa o siguranta deplina in ceia ce priveste originea puterilor episcopale ale lui Iosif, un calugar Grigorie, egumen la Pantocrator, probabil Grigorie Tamblac, marele carturar de slovenie, si un diacon Manuil mersera in Moldova pentru a face o noua cercetare. Ei si dadura lui Iosif ultimul act de intarire. Astfel din episcopia Cetatii-Albe iesia o Mitropolie moldoveneasca, precum din episcopia Vicinei iesise o Mitropolie romaneasca pentru celalt principat.

Ramanea instalarea episcopului de Cetatea-Alba la Suceava. “Un boier cu destula oaste”, spun Vietile Sfintilor, din al XVII-lea veac, si un cronicar contemporan care le urmeaza, merse la vestitul port genoves si lua, cu invoirea guvernatorului italian, sicriul cu moastele celui mai nou dintre mucenicii recunoscuti de Biserica Rasaritului. La locul ce s’a zis “Poiana Vladicai” – pentru ca era o danie facuta lui Iosif, - langa Iasi, Domnul cu Mitropolitul, cu clerul si cu boierimea, iesira intru intampinarea alaiului, cu toata pompa pe care o poate desfasura in asemenea imprejurari Biserica. Mica ostire isi urma apoi, cu Voevodul in frunte, drumul spre Suceava. Biserica “Mirautilor”, a Mirautului, mai bine, numita dupa satul in care se aflase ea inainte de a se fi hotarat raza cetatii sucevene, primi oasele Sfantului de la Cetatea-Alba; langa dansa se aseza acuma Mitropolitul Iosif.

Patriarhul ii daduse invataturi in ceia ce priveste vrasta acelora pe cari-i va face preoti si diaconi. Iosif lua insa acum, cand era cu totul sigur in Scaunul sau, si alte masuri. La Neamt fusese pana pe atunci ca egumen, in locul lui Iosif intemeietorul, - legenda spune insa despre calugarii Sofronie, Pimen si Siluan, cari, ei, ar fi facut candva un schit de lemn -, un Isac, pomenit in actele Patriarhatului. In 1407, la 7 Ianuar, Iosif, care-si zice acum “prea-sfintit Mitropolit al Moldovlahiei”, incredinteaza manastirile “Vladiciei Sale”, intemeiate, deci, in adevar de dansul, Neamtul si Bistrita, aceluiasi “popa” Domentian, care va primi din manile unui boier delegat al Mitropolitului, Petru Ureche, si toata averea daruita Neamtului de ctitorul manastirii, Petru-Voda. Ca si egumenii “sarbi” din Tara-Romaneasca, Domentian va avea toate drepturile asupra manastirilor si-si va putea numi un mostenitor fara ca vre-o alta putere, bisericeasca sau lumeasca, sa se poata amesteca.

Astfel i se crea si vietii manastiresti in Moldova acea libertate desavarsita, prielnica pentru cetit si caligrafie, care nu zabovi cu roadele ei. Pe cand manuscriptele muntene s’au pierdut, cele moldovenesti se mai aflau inca ieri in cuprinsul terii. Din insemnarile de pe dansele cunoastem astfel numele cate unuia din clericii meritosi pentru inaintarea la noi a culturii de manastire. Astfel, Gavriil fiul lui Urie, intre 1435 si 1436, care scria o Evanghelie intreaga pentru parcalabul de Hotin, Latcu Candea. O suma de alte volume, cu slova mare, energica, cu cateva incercari de miniaturistica infatisand pe frontispicii linii ce se impleticesc si se taie, impodobite la colturi cu flori de scaiu, se afla in colectiile Academiei Romane, dupa ce au stat, veacuri intregi, in Neamt, unde asternusera rabdator slova frumoasa “pisarii” de manastire, cari credeau sa-si castige astfel si un drept la iertarea dumnezeiasca a pacatelor.